Ouders als didactische partners

Samenwerken aan leren lezen

Het is een bekend en voor leerkrachten frustrerend fenomeen: na de zomervakantie hebben de zwakste leerlingen vaak de grootste terugval in hun leesontwikkeling. Om het niveau vast te houden en te voorkomen dat terugval optreedt, kun je proberen om ouders directer te betrekken bij het onderwijs.

Henk Blok
werkt als senior onderzoeker aan het Kohnstamm Instituut en is tevens lid van de Kenniskring Lectoraat Maatwerk Primair, Pabo Almere

David Kranenburg
is directeur van de sportieve brede basisschool Caleidoscoop

Op de sportieve brede basisschool Caleidoscoop is actief ouderschap een belangrijk thema, met name waar het de vorm heeft van een didactisch partnerschap. Om dit thema te verdiepen doet de school mee aan het RAAK-project *Samen werken aan leren; didactisch partnerschap in het basisonderwijs*. In een samenwerkingsverband tussen de Almeerse Scholengroep en de lectoraten van de Hogeschool van Amsterdam 'Maatwerk Primair' en 'School en Omgeving in de grote stad' wordt gewerkt aan het ontwikkelen van praktische oplossingen voor scholen om ouders meer te betrekken bij het leerproces.

In het afgelopen jaar hebben we ons extra ingespannen om de zwakste technische lezers in de leerjaren 4 tot en met 6 vooruit te helpen. We namen deel aan het onderzoek *Leeshulp 4 - 6*, waarin gezocht wordt naar effectieve methodieken voor zwakke lezers (zie Literatuur). Uit dat onderzoek kwam naar voren dat onze zwakke lezers een belangrijke inhaalslag hebben gemaakt. Omdat we dit succes wilden vasthouden zonder dat er terugval in de zomervakantie op zou treden, hebben wij de ouders directer proberen te betrekken bij het leesonderwijs.

Leerling (leerjaar in 2010/2011)	Geboden leeshulp in de vakantie	Drie-Minuten-Toets		
		September 2009	Mei 2010	Augustus 2010
Casey (5)	Vijf weken vijf dagen per week 20 minuten gelezen	0 (E)	4 (E)	6 (E)
Gina (5)	Vier weken bijna elke dag 20 minuten gelezen	1 (D)	20 (B)	24 (B)
Maaike (5)	Vier weken bijna elke dag 20 minuten gelezen	-	-	8 (E)
Mitch (6)	Twee weken bijna elke dag wel gelezen; wisselende duur	11 (E)	17 (D)	25 (C)
Kenny (6)	Vier weken bijna elke dag 20 minuten gelezen	4 (E)	11 (E)	12 (E)
Steven (6)	Vier weken bijna elke dag 20 minuten gelezen	9 (E)	15 (D)	23 (C)
Dina (7)	Drie weken drie maal per week gelezen	10 (E)	14 (E)	19 (E)
Mila (7)	Vier weken bijna elke dag 20 minuten gelezen	13 (E)	24 (D)	31(D)
Geoffrey (7)	Niet gelezen in de vakantie (onvoldoende inzet van de leerling)	13 (E)	18 (E)	16 (E)

Leesontwikkeling van kinderen die in de zomervakantie 2010 leeshulp van hun ouders kregen. De namen van de leerlingen zijn gefingeerd. Vermelde scores zijn dle-scores, die aangeven hoe snel een leerling vordert in vergelijking met leeftijdgenoten. Er wordt vanuit gegaan dat een gemiddelde leerling per leerjaar een vordering van 10 dle-punten maakt, vanaf 0 bij de start in leerjaar 3. De letters tussen haakjes geven de niveauaanduidingen van Cito aan (A-E).

Hardop lezen

Op 14 juni, met nog vier schoolweken voor de boeg, was er een ouderavond, voor ouders van leerlingen uit de leerjaren 4 tot en met 6 – met name ouders van kinderen die bij het leesonderwijs achterop waren geraakt. Ons voornemen was ze in te schakelen als didactische partners. Een van de risico's die zwakke lezers bedreigen, is een terugval van het leesniveau in de zomervakantie. Zes weken geen instructie en niet oefenen eist zijn tol, zo leert de onderwijspraktijk. Met de aanwezige ouders – negen van de uitgenodigde achttien – hebben we de kansen besproken om zo'n vakantieterugval te verhinderen. We hebben de ouders een cursusboek aangeboden, met daarin allerlei suggesties om in de vakantie met hun kind te gaan lezen (zie pagina 21 voor een fragment). De suggesties zijn een uitwerking van de methodiek *Begeleid hardop lezen*, waarmee we in het verleden gunstige ervaringen hebben opgedaan. Begeleid hardop lezen komt er in essentie op neer dat de leerling hardop een tekst leest, waarbij een ervaren lezer stimuleert, controleert en hulp biedt.

Alle aanwezige ouders namen deze uitdaging aan. Een week later, tijdens de 10-minutengesprekken, kregen de ouders het zogenoemde 'hulp-door-ouders-plan'. In dit plan, ingevuld door de school, zijn de gemaakte afspraken bezegeld. Het hulp-door-ouders-plan lijkt naar vorm en functie op het alom bekende handelingsplan voor zorgleerlingen.

Vooruitgang

Snel na de zomervakantie, al in de tweede week, werd de evaluatiebijeenkomst gehouden. Uitgenodigd waren natuurlijk weer de negen ouders die positief hadden gereageerd op het aanbod van de school en die in de zomervakantie met hun kinderen samen gelezen hadden.

Allereerst gaven we inzicht in de vorderingen die de kinderen tussen mei en augustus hebben geboekt. Om dat te kunnen doen hebben we de betrokken leerlingen meteen in de eerste schoolweek de Drie-Minuten-Toets (DMT) afgenomen en de uitslagen vergeleken met eerdere toetsuitslagen. De resultaten zijn te vinden in de tabel op pagina 18, waarin we volledigheidshalve ook nog de uitslagen van een jaar eerder hebben opgenomen.

Illustraties: Sandra de Haan

De gemiddelde vooruitgang, tussen mei en augustus, bedraagt omstreeks 4 dle-punten. Slechts één leerling laat een terugval zien, in dit geval van 2 punten. Daartegenover staan acht leerlingen met een toegenomen leesniveau, waarvan twee zelfs met 8 punten, bijna ter waarde van een heel leerjaar (uitgaande van een gemiddelde groei van 10 dle-punten per leerjaar). Deze uitslag was voor alle betrokkenen, school, ouders en leerlingen, een mooie opsteker, die ver uitsteeg boven het oorspronkelijke doel, het tegengaan van de gebruikelijke vakantieterugval. De uitslag krijgt nog extra reliëf als men zich realiseert dat deze bereikt is met leerlingen die op school als zwakke lezers (D- en E-leerlingen) bekend staan.

Natuurlijk hebben we met de ouders gesproken over hun ervaringen in de vakantie. Acht van de negen ouders hebben in de vakantie daadwerkelijk leeshulp aan hun kind geboden; zes hebben dat zelfs vier weken of lan-

ger volgehouden. Eén ouder is niet tot lezen met haar zoon gekomen, met als reden dat hij op geen enkele manier te motiveren was. Toeval of niet, het betrof net die ene leerling die enigszins is teruggevallen. Ouders hebben de leesteksten uit een veel bredere verzameling geput dan op school gebruikelijk is. Naast fictie en informatieve jeugdboeken is ook geoefend met vakantiefolders, campingprogramma's, brochures van attracties et cetera. Het gebruik van zulke functionele teksten kan een belangrijke bijdrage zijn aan de leesmotivatie. Ouders meldden desgevraagd ook dat ze steun hebben gehad aan het uitgereikte cursusboek.

Materialen

De ouders kregen drie hulpmiddelen om te gebruiken bij de leeshulp aan hun kinderen: het cursusboek, het hulp-door-ouders-plan en het logboek.

Het cursusboek behandelt in een twintigtal pagina's hoe ouders zelf leeshulp aan hun kind kunnen geven. Kern vormt het derde hoofdstuk, dat de volgende titel draagt: 'Hoe u thuis leesbegeleiding kunt bieden'. In dit hoofdstuk is veel aandacht voor het bevorderen van de inzet en het leesplezier. De 'wacht-hint-prijsmethodiek', ontwikkeld door Chris Struiksma (zie kader), wordt aangeraden als feedbackmethode. De andere hoofdstukken gaan onder meer in op het kiezen van geschikte teksten, het AVI-systeem en het algemene belang van didactisch partnerschap.

Wacht-hint-prijsmethodiek

Deze methodiek is een stimulerende manier om leerlingen bij het hardop lezen te begeleiden. Het is een manier die helpt een opbouwende sfeer te scheppen en die het zelfvertrouwen van leerlingen ten goede komt. De methodiek is gebaseerd op twee pedagogische principes: het foute zo min mogelijk aandacht geven en het goede benadrukken. Dit houdt in dat de leerling de kans krijgt zijn fouten te verbeteren, doordat de begeleider in eerste instantie afwacht of de leerling uit zichzelf de fout verbetert. Zo nodig geeft de begeleider een hint (dus niet door voorzeggen). Wanneer de leerling de fout verbeterd heeft, volgt het prijzen. De begeleider laat weten wat de leerling goed heeft gedaan. De methode is in Nederland door Chris Struiksma geïntroduceerd in het kader van zijn proefschrift *Lezen gaat voor* en is een vertaling van de Amerikaanse methodiek *Pause, Prompt, Praise.*

In het hulp-door-ouders-plan worden puntsgewijs de afspraken tussen de school en de ouders bevestigd. Onderwerpen zijn onder andere: looptijd van het plan, de beginsituatie, de leerdoelen, de werkwijze en afspraken over de evaluatie.
Een voorgestructureerd logboek, het derde hulpmiddel, kan ouders helpen greep te houden op het proces van leeshulp geven. Leeshulpsessies zijn afzonderlijk genummerd en per sessie kunnen bijzonderheden worden genoteerd.

Wat hebben we geleerd?

Er is onder ouders daadwerkelijk belangstelling voor het didactische partnerschap. Die belangstelling is wellicht groter dan leerkrachten zich realiseren. De oude scheiding tussen opvoeding-thuis en onderwijs-op-school is ons inziens aan het vervagen. School begeeft zich steeds meer op het pad van de opvoeding, bijvoorbeeld door gerichter aandacht te besteden aan de omgang tussen leerlingen en de overdracht van gedragsnormen. Ouders volgen scholen steeds kritischer wat betreft de gerealiseerde leeropbrengsten. Daar hoort kennelijk bij dat ouders vaker bereid zijn bij te springen waar de school beperkte mogelijkheden heeft om leerachterstanden te bestrijden.
Een tweede les is dat ouders, met passende ondersteuning, daadwerkelijk nuttige leerhulp kunnen bieden. Dat moge misschien verrassend lijken: leerkrachten hebben een vierjarige opleiding op hbo-niveau nodig om didactisch en pedagogisch startbekwaam te geraken, zouden ouders dan genoeg hebben aan een ouderavond en een cursusboek? Toch is het niet zo vreemd. Leerkrachten hebben die opleiding nodig om het hele basisschoolcurriculum aan 25 leerlingen tegelijk te kunnen aanbieden. Dat is een veel complexere situatie dan waar een ouder, die het eigen kind verder op weg wil helpen, mee te maken krijgt.
Verder hebben leerlingen er profijt van als ze thuis met hun ouders extra oefenen. Men kan het bezwaarlijk vinden dat een kind na een schooldag ook thuis nog met leren bezig is. Maar bedenk daarbij dat het voor het kind misschien nog wel vervelender is om steeds verder achterop te raken. Veel kinderen raken gedemotiveerd als ze merken dat hun klasgenoten een heel stuk verder zijn. Ze zijn best bereid om zich extra in te spannen voor een inhaalslag. Overigens, in het hier beschreven project was er geen sprake van een overladen schooldag. De ouderhulp is in de schoolvakantie gegeven, op een ongedwongen manier en met materialen die weinig aan school deden denken.
Ook blijkt dat een extra inspanning van de school richting ouders uiteindelijk toch voor tijdsbesparing zorgt. Voor de school is het organiseren van twee extra ouderavonden een extra tijdsinvestering. Daar willen we geen doekjes om winden. Het meegeven van oefeningen voor thuis gebeurt vaker, maar dan minimaal begeleid door de school. In dit geval is er meer moeite gedaan ouders te instrueren. Dat heeft de school – achteraf gezien – geen windeieren gelegd. Het na de vakantie bijspijkeren van teruggevallen zwakke lezers kost aanzienlijk meer tijd aan remedial teaching en bespreken van handelingsplannen dan deze twee ouderavonden. Daarnaast is er winst in de vorm van een verbeterde relatie tussen ouders en school.

Tot slot, het gaat hier om een kleinschalige proef, op één school en met maar negen leerlingen. Of de uitkomsten op andere scholen met andere leerlingen ook zo positief zijn, moet uit vervolgonderzoek nog blijken. Tevens doemen er nieuwe vragen op die we graag beantwoord zouden willen zien. Kunnen ouders ook worden ingezet op andere domeinen, bijvoorbeeld bij het leren spellen of het leren rekenen? En waarom zouden we ons beperken tot ouders van leerlingen die achterop zijn geraakt? Wellicht is een bredere groep ouders bereid en in staat hun kind te ondersteunen?

Fragment uit het cursusboek voor ouders:
'De methodiek die we hier beschrijven heet *begeleid hardop lezen*: uw kind leest een tekst hardop voor, waarbij u als ouder stimuleert, controleert en corrigeert. De methodiek bestaat uit twee varianten, *Verder Lezen* en *Opnieuw Lezen*. Bij *Verder Lezen* leest uw kind steeds nieuwe teksten, bij *Opnieuw Lezen* oefent uw kind enkele malen met dezelfde tekst, zo lang als nodig is om de tekst zonder fouten en in een passend tempo te kunnen voorlezen. [...] Het is aan u, in overleg met uw kind, om een keuze te maken tussen deze beide mogelijkheden. U kunt ook voor een afwisseling kiezen [...]. Een belangrijke afweging bij de keuze is de inzet van uw kind.'

LITERATUUR!

- Struiksma, A.J.C. (2003). Lezen gaat voor. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- *Onderzoek Leeshulp 4-6*. Te lezen op: www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl/pdf/Scholenverslag%20leesonderzoek%20almere%20exp1.pdf (geraadpleegd op 20 december 2010)